

Bulletin Nr 3

December 1997

[Såsom i en spegel . . .](#) [Ordföranden har ordet](#)
[Unika ikonostaser på "Skansen" vid foten av Karpaterna](#)
[Ostraffad nerskräpning under komprimerad festyra](#) [Interdisciplinära närmanden](#)

[Ett ogenomträngligt träsk](#) [Besök i ett nysovjetiskt reservat](#) [Nyångad och nytvagad](#)
[Encyklopedi](#) [IT-Nytt](#) [Information från styrelsen](#) [Kalendarium](#)

Såsom i en spegel....

Är det så vi skall förhålla oss till Östeuropa? Så egendomligt lika och så obehagligt olika. Utforskar vi egentligen Ryssland, Central- och Östeuropa samt Centralasien för att lära oss mer om oss själva? Är det det ambivalenta, inte riktigt pålitliga i vår egen natur som vi fokuserar? Eller söker vi något som inte finns i den västeuropeiska kulturen eller något vi förlorat? Vid medlemsmötet den 8 december tog Lars Kleberg oss med på en hissnande resa tillbaka till Greve DraculaDraculas Transylvanien 1897. Kanske är det så att vi alla som är med i Sällskapet tillhör dem som smittats av vampyrsjukan och sprider viruset vidare . . .

Det finns även andra mer vanliga virus att få i Stockholm och t.o.m. ryska björnar kan drabbas efter att ha turrerterat och filurat i vårt lilla nord(öst)liga kungarrike under några dagar. Man får hoppas att en riktig rysk bastu finns att tillgå i Barvicha utanför Moskva. Bastubadande har ju aldrig fördömts som osedligt i Ryssland, tvärtom, det anses renande och skall kunna höja såväl den fysiska som andliga konditionen. Hur det än förhåller sig med detta så kan nog vila och rekreation behövas om man dagligen har att göra med den ryska offentliga förvaltningen - ett träsk som de flesta västerländska statsvetare betraktar som ogenomträngligt och knappt ens vill befatta sig med.

I Lukasjenkas Vitryssland verkar det vara ännu värre trots att McDonalds har etablerat sig i Minsk. Den ryska

förvaltningskulturen må te sig främmande, inte minst för oss svenskar, men om man skall tro ett ögonvittne vid Moskvas 850-års jubileum, så har Moskvaborna uppenbarligen trätt in i en ny tidsålder.

Den uniatiska (grekisk-katolska) kyrkan i Slovakien upplever också en ny vår. Här frodas ikonostaserna i prunkande höstfärger när besökare från Skansens hemland hälsar på och samgående med den ryska ortodoxin verkar inte stå på dagordningen.

Något radikalt närmande eller en samansmältning mellan de centralasiatiska kulturerna skedde heller inte under det sovjetiska väldet. Idag har dock studiet av dessa länders folk, språk och kulturer lett till spännande samarbete mellan svenska forskare från olika discipliner. Jag ser fram emot många intrikata panelförslag långt före ICCEES kongress år 2000.

God Jul! Manusstopp den 15 februari 1998.

Susanne Oxenstierna

E-post: susanne.oxenstierna@adm.su.se

Tel. 08 16 28 74; Fax: 08 674 72 08 ; 15 91 04 *Postadress:*
c/o Int.Pedagogik, F990 Stockholms Universitet, S-106 91
Stockholm

Ordföranden har ordet

Den starkaste motivet för mig personligen att fortsätta att utveckla studiet av Ryssland, Central- och Östeuropa i Sverige är inte bristen på källmaterial, behovet av mera "fakta". Studiet av våra östra grannländer, deras historia och kultur är viktigt därför att det har något att lära mig om vår eget land och dess historia och kultur.

När Östersjöstiftelsen för en tid sedan sammankallade en rad samhällsvetare med specialisering på det f d sovjetblocket presenterades en lång rad nya forskningsinitiativ och projekt från våra högskolor. Lika påfallande men mindre uppmuntrande var bristen på ett krismedvetande hos forskarna. Föga anades av den kreativa kris - bristen på konsensus mellan forskare och forskningsinriktningar, som leder till självrannsakan och väcker nya frågor - som präglar debatten om den f d öststatsforskningen t ex i USA. Berlinmurens fall borde ha framkallat en djupare reflexion också här hemma:

Var är krisen i objektet?
Var är krisen i metodologin?

Var är krisen i forskningspolitiken?

Ännu åtta år efter murens fall, sex år efter Sovjetunionens upplösning har vi inte haft någon stor debatt om förutsättningarna för vårt studium. Klichéerna från slutet av 80-talet och början av 90-talet - är demokratin möjlig eller inte, är marknaden möjlig eller inte, är Östeuropa annorlunda - känns visserligen inte så fräscha längre. Men de har inte fått lämna plats för några andra stora frågor, som bättre fångar verkligheten - och vårt eget kulturbetingade förhållande till den.

För att ge de svenska östeuropaforskarna möjlighet att presentera sitt pågående arbete har Sällskapetets styrelse beslutat att kombinera årsmötet måndagen den 9 mars 1998 med en presentation av de idéer som finns för paneler till ICCEES:s världskongress sommaren år 2000 (se [särskild notis](#)). Vi uppmanar alla som har planer att delta i världskongressen i Tammerfors och vill presentera även mycket preliminära förslag på vårt årsmöte att kontakta Anders Fogelklou eller undertecknad senast den **10 januari**. Deadline för anmälan av paneler till själva ICCEES-kongressen är visserligen först om ett år, men vi vill redan nu öppna en diskussion som kan leda till spännande svenska initiativ.

Om intresse finns kommer styrelsen under 1998 att arbeta på att få fram särskilda medel till förberedelserna för det svenska deltagandet i kongressen år 2000.

God Jul och Gott Nytt År!

Lars Kleberg

E-post kl@slav.su.se

Tel. 08 16 43 83

Unika ikonostaser på "Skansen" vid foten av Karpaterna

Den tidiga oktobermorgon ser jag genom bussfönstret hur bönderna tar upp rovor på fälten och hur två herdar längre bort vallar några getter och kor. Under hustaken i den lilla by bussen just passerar hänger majskolvar i långa, prydligt ordnade rader, och trädgårdarna dignar av mogna äpplen. Några vindruvsklasar dinglar fortfarande från vinstockarna. Längs vägkanten sprakar träden i höstens alla färger. Morgondimman lättar sakta i dalgångarna och i fjärran reser sig de snöhöljda Karpaterna.

På en två veckor lång studieresa till Slovakien har jag efter några dagar i Bratislava installerat mig i universitetsstaden Presov långt uppe i nordöstra hörnet av landet. Just denna dag

är jag på väg till några små byar vid foten av Karpaterna - bara några mil från Duklapasset - för att studera träkyrkorna där och prata med invånarna. Dessa trakter har upplevt mycket under århundradenas lopp. Här möttes öst och väst. Flera av medeltidens handelsstråk gick här förbi såväl i öst-västlig som nord-sydlig riktning. Idag tillhör området Slovakien, men tidigare i historien utgjorde det en del av Ungern och Habsburg. Även turkarna har hemsökt denna landsända. Under senare tider har trakten varit inlemmad i Ukraina i Sovjetunionen och därpå utgjort en del av Tjeckoslovakien.

Under andra världskriget utkämpades mycket hårda strider mellan tyska och sovjetiska trupper just i dessa trakter. Några minnesmärken finns ännu kvar, som påminner om slaget i Duklapasset 6 oktober 1944, som innebar början till befrielsen av de slovakiska områdena med sovjetisk hjälp.

Polen och Litauen förenades i ett kungarike år 1569, det polska språket blev tongivande liksom även den katolska läran och den västerländska kulturtraditionen. De östligaste litauiska områdena, som sedan gammalt var ortodoxa, tvingades närma sig den katolska kyrkan. Genom unionen i Brest - Litovsk år 1596 skapades en ny kyrka, den uniatiska eller grekisk-katolska kyrkan. Till sitt religiösa innehåll var den ortodox, men den löd under den katolska påvens överhöghet. Denna kyrka vann spridning i gränstrakterna mellan öst och väst. Än idag återfinns den i västra Ukraina, nordöstra Slovakien, nordliga områden av Ungern, Rumänien och Vojvodina (i f.d. Jugoslavien).

I slutet av 1800-talet krävde den österrikiska administrationen att uniaterna skulle övergå från det kyrilliska alfabetet till det latinska för att det på så sätt skulle bli möjligt att läsa, behärska och påverka deras kyrka. Den katolska kyrkan var ändå "världskyrkan", som det sades. Det s.k. ryska alfabetet var ju en påminnelse om Moskva (det tredje Rom i religiös terminologi) och den gamle fienden Ryssland.

Den uniatiska kyrkan förbjöds av kommunisterna 1949, och dess egendom övertogs av den ortodoxa kyrkan. Syftet var att avbryta förbindelserna med väst och återföra kyrkan till ortodoxin. Detta var i sig märkligt, då ju kommunisterna verkade för ateism och mot kyrkans existens över huvud, men av två onda ting . . . Många trosfränder flydde ur landet, och idag återfinns de bl a i Canada, där mycket stora grupper av unierade ukrainare bor.

I Tjeckoslovakien lindrades förbudet mot den uniatiska kyrkan efter Pragvåren 1968, och från 1989 är kyrkan helt tillåten och fri igen. Då infördes även den lag, som säger att den ortodoxa kyrkan måste återlämna all egendom som tidigare tillhörde den uniatiska kyrkan. Detta har medfört en del oönskade effekter.

Idag kan uniatiska organisationer komma in i en kyrka och plocka ner de ikoner de önskar, besöka bibliotek och välja och vraka bland samlingar utan tanke på kulturarv och kontinuitet. Det har hänt, att kyrkobyggnader återtagits för att "rätt skall vara rätt", och sedan har man bara låtit dem stå tomma och förfalla.

Förhållandet mellan dagens ortodoxa kyrka och den uniatiska är spänt. Båda kyrkorna har sin biskop stationerad i Presov, men de har aldrig träffats. Prästerna undviker också nogsamt varandra. Många församlingsbor säger sig kunna besöka den "andra" kyrkan, men att det är en mycket känslig politisk fråga märker jag, när jag försöker intervjua människor om deras syn på kyrkans roll i dagens samhälle.

Besök i de båda kyrkorna, och dessutom i den katolska och lutherska, är givna för att jag skall kunna göra jämförelser. Liturgin är densamma som förr. Skillnaden är att den grekisk-katolske prästen hälsar påven i sin predikan, medan den ortodoxe hälsar sin ärkebiskop. Det liturgiska språket är också olika: i den ortodoxa kyrkan håller man fast vid det ursprungliga språket kyrkslaviskan, medan den uniatiska kyrkan idag i princip alltid använder folkspråket slovakiska. Här är den politiska avsikten märkbar: genom att behålla kyrkslaviskan understryker den ortodoxa kyrkan banden till det ryska, medan den grekisk-katolska markerar hemhörighet i den nationella omgivningen.

En annan intressant skillnad utgör bänkarna i kyrkorummet. I både den ortodoxa och den grekisk-katolska kyrkan finns bänkar, visserligen endast sparsamt använda i det ortodoxa kyrkorummet, men ändå. Här kan man se det katolska inflytandet. I Rysslands ortodoxa kyrkor förekommer aldrig fasta bänkar.

De flesta, till våra dagar bevarade, uniatiska kyrkorna på landsbygden är uppförda på 1700- och 1800-talen och byggda i trä i en mycket speciell folklig stil. Ikonostaserna, som ofta finns kvar inuti kyrkorna, är rikligt ornamenterade. Ikonerna har utvecklats från sitt grekiska och gamla slaviska ursprung till en unik ikonografisk stil, som utgörs av en häpnadsväckande syntes av bysantinsk ikonografi och västerländsk renässans- och barockkonst. Dekorativa element, perspektivmåleri liksom även skuggteknik förekommer, vilket är en omöjlighet i den gamla ikonografien. Det visar på inflytandet från den sekulariserade konsten i väst.

Utflykten denna oktoberdag går till två för sina ikonostasberömda träkyrkor, som flyttats till var sitt Skansen. Ja, "skansen" är faktiskt benämningen på friluftsmuseer i flera slaviska länder. Personalen blir extra glad över att en besökare från det "riktiga" Skansens hemland kommer på studiebesök, och respektive museums ikonexpert lägger ner sin själ i

visningen. Intressanta jämförelser kan göras mellan denna traditions ikonostaser och de ryska som vi har blivit bekanta med, men det är ett ämne jag ber att få återkomma till vid ett senare tillfälle.

Margareta Attius Sohlman

Ostraffad nerskräpning under komprimerad festyra

Fest är när många människor kommer varandra nära. Då Moskva firade sitt 850-årsjubileum i början av september var vi några miljoner som umgicks på gator och torg. Narodnoje guljanie, när hela folket går på spatsertur, var och är moskvabornas

uttryck för fest då vädret så tillåter.

Historien kändes mera närvarande än vid många jubileer. Flera byggnader ur det förflutna har blivit färdiga för andra gången, återuppförda efter att ha raserats på order av Stalin.

Uppståndelseporten skiljer på nytt av Röda torget från butikerna och trafiken på Tvergatan. Nedanför den bugar sig på nytt gummorna i den Iveriska jungfruns kapell som första gången byggdes för trehundra år sedan. Och Frälsarkatedralen framför vilken 2000 musiker och korister konserterade på ett podium i den djupblå sensommarkvällen har den här gången bara placerats lite högre ovanför floden än för 160 år sedan.

Men ändå festar Moskva som aldrig förr. I den sovjetiska huvudstaden komprimerades festyrans ibland till extremt små ytor, då ordningsmakten brutalt stakade ut fysiska gränser eller då de festande frivilligt trängdes i köer till öl och godsaker som för en gångs skull fanns i överflöd när det var helg.

Första gången jag höll på att tappa andan i en moskovitisk folksamling var 1969 efter en fotbollslandskamp på Leninstadion. Då pressade oss inrikessoldater till fots och till häst förbi de stängda tunnelbanestationerna så hårt att paniken var nära. Samma sommar stod vi lika fogligt i halvtimmeslånga köer för en öl en lördagskväll i Gorkijparken.

Redan vid de sista protesterna mot sovjetsamhället under perestrojkaåren demonstrerade moskvaborna genom att omge sig med lite mera armbågsrum än under förstamajparaderna. I mars 1991, när ett möte på Majakovskijplatsen och kringliggande gator upplöstes, hade jag exempelvis inga problem att gå mot strömmen då några tiotusentals människor stilla begav sig till närmsta tunnelbanestation.

Så firade

Moskvaborna också sitt 850-årsjubileum i en mera värdig trängsel. All biltrafik var avlyst innanför trädgårdsringen under jubileet. Det fanns flera festplatser med gratis program för olika smaker, alltifrån Pavarotti på Röda torget till lasershowen vid universitetet och den mera patriotiskt

nostalgiska underhållningen vid monumentet över segern i andra världskriget. När lagom många åhörare hunnit samlas till en konsert drog polismän diskret fram kravallstaketen och styrde folkets spatsertur mot andra festplatser. (En kväll när vi var sent ute styrdes vår bil dock nästan ända ut till stadsgränsen innan vi lyckades vända.) Öl och godsaker fanns i sådant överflöd att köerna bara var långa nog att markera att det var fest. Fast några av de spatserande hade kanske inte råd att spendera så mycket i gatustånden.

Mer än något annat markerade dock moskvaborna att de nu trätt in i en ny tidsålder genom att ostraffat skräpa ner sin nyrenoverade stad. Man satt och gick på gräsmattan som ersatt gatan mellan Röda torget och Manegeplatsen. Och lämnade

efter sig ölburkar, glassomslag och papper som man hållit sina piroger och korvar i.

Moskva tror inte på alltför mycket disciplin.

Torgny Hinnemo

Interdisciplinära närmanden

Centralasiens många folk har under historiens gång uppvisat ovanligt stor rörlighet genom nomadisering, krigståg, handelsresor och mer eller mindre frivilliga folkomflyttningar, med bland annat språkkontakt och språkblandning som följd. Och detta har sedan dessutom överlagrats av nya politiska strukturer och med dem nya språksituationer.

Vid Stockholms universitet, där vi nyligen har bildat ett Forum för Centralasiestudier, FoCAS, är vi i färd med att utveckla ett projekt där språkförändringar till följd av språkkontakt och språkpolitik är viktiga forskningskomponenter inom ramen för en ännu mer omfattande forskning om kulturspridning och kulturmönster i Centralasien. Forskningsprogrammet heter *Centralasiatiska språk som kulturbärare i ett religionsetnologiskt och sociopolitiskt perspektiv*, och det är upplagt som en interdisciplinär dialog mellan språkvetare, religionshistoriker och, hoppas vi, så småningom även socialantropologer och statsvetare.

Språkstudiet inom detta projekt omfattar både språkstrukturer och skriftsystem. Spridningen och modifieringar av språk och skriftsystem i äldre tid gick ofta hand i hand med spridningen av religiösa läror och kulturmönster. Nu är skriftbyten högaktuella igen - den här gången på realpolitiska snarare än religiösa grunder - i f d Sovjetunionen och satellitstater.

Fenomenen språkkontakt och språkpolitik, som nämndes ovan, kan vara interrelaterade. En språkpolitik kan ha språkkontakt som en del av sitt program, som t. ex. den sovjetiska språkpolitiken på sin tid. När den var som galnast trodde man, till synes på fullt allvar, att utvecklingen var på väg dithän att det skulle äga rum ett närmande mellan Sovjetunionens folk och språk och att det till slut skulle komma till stånd någon form av samgående, uttryckt i ryska termer som *sbizjenie*, "närmande", och *slijanie*, "sammansmältning". Men så blev det nu inte.

En språkpolitik kan å andra sidan ha en rakt motsatt

utgångspunkt; den kan vara ämnad att ändra på resultatet av en tidigare språkkontakt. De många språkförnyelseprocesser som äger rum i Centralasien idag är exempel på det. I vår första FoCAS-rapport, "Language Policy in Independent Uzbekistan" (FoCAS *Working paper*, 1, 1997, Birgit N Schlyter), diskuteras de språkförändringar som ägt rum i Uzbekistan alltsedan oktober 1989, då uzbekiska proklamerades som republikens enda officiella språk. Ett omfattande språkreformarbete har igångsatts. Fram till september 2005 skall ett nytt latinskt alfabet införas och ersätta det kyrilliska alfabet som varit i bruk sedan 1940. Samtidigt förs en livlig debatt om uzbekiskans russifierade och inom vissa områden (t. ex. det ekonomiska) bristfälliga ordförråd.

Uzbekistan är den republik i Centralasien där det hittills har hänt mest ifråga om aktiv språkpolitik, men liknande processer - under delvis andra betingelser - kan förväntas på många andra håll i regionen. Inom vårt FoCAS-projekt kommer vi närmast att utvidga studiet av centralasiatisk språkpolitik till Karakalpakistan (autonom republik inom Uzbekistan) och Kazakstan, vilka båda har var sitt turkspråk, karakalpakiska och kazakiska, som officiellt språk, och vidare Mongoliet, där för närvarande ett skriftbyte för mongoliskan diskuteras. I ett annat FoCAS-anknutet projekt studeras språkpolitik bland minoritetsfolk i Xinjiang, Kina.

Birgit Schlyter

E-post: birgit.schlyter@orient.su.se

<http://www.orient.su.se/pub/jsp/polopoly.jsp?d=12007>

Ett ogenomträngligt träsk

Det vore en överdrift att påstå att det finns gott om statsvetenskaplig forskning om den offentliga förvaltningen i de post-kommunistiska länderna. Det finns emellertid statsvetare som har god inblick i den nya förvaltningspolitiken i flera östeuropeiska länder. Flera projekt har påbörjats. Ett bra exempel på en sådan statsvetare är tysken Joachim Jens Hesse. (Se t. ex. temanumret "Administrative Transformation in Central and Eastern Europe" som Hesse redigerade för *Public Administration - an international quarterly*, Vol 71, 1993, no. 1-2 och skriften *The European Yearbook of Comparative Government and Public Administration*, Vol 1, BadenBaden: Nomos Verl.-Ges. 1994, som Hesse har redigerat tillsammans med Theo A. J. Toonen.) De post-kommunistiska länder som intresserar statsvetare med jämförande politik som sin specialitet är nästan alla de post-kommunistiska länderna med undantag för Ryssland. Det största landet Ryssland visar sig vara en

övermäktig utmaning för mina statsvetarkollegor.

Den ryska offentliga förvaltningen betraktas som ett träsk som är ogenomträngligt för västerländska statsvetare. De anser att man lätt fastnar i forskningsproblematiken - dvs träsket - utan att veta vad man har åstadkommit för resultat - dvs att forskningsområdet är ogenomträngligt och oöverblickbart. Frågan är om de västerländska forskarna har rätt i sin iakttagelse.

SPIDER är ett nätverk mellan Stockholms universitet och S:t Petersburgs statliga universitet - Stockholm - St. Petersburg Institutional Development in Education and Research. PA står för "Public Administration", dvs offentlig förvaltning. För information om SPIDER:s övriga pelare se vår hemsida.

Som ledare för SPIDER-PA-projektet reste jag till University of Pittsburgh för att delta i en internationell konferens om den offentliga förvaltningen inom ramen för *International Political Science Associations* arbetsgrupp "Structure and Organization of Government". I samband med konferensen besökte jag Center for Russian and East European Studies (REES) och Graduate School of International and Public Affairs (GSIPA). Jag var på jakt efter forskning om den offentliga förvaltningen i de post-kommunistiska länderna och framförallt om forskning om den ryska offentliga förvaltningen.

SPIDER-PA har denna höst på olika sätt ägnat sig åt forskning om den offentliga förvaltningen. I mitten på november anordnade vi en konferens om den offentliga förvaltningen för ryska forskare från S:t Petersburgs statliga universitet och svenska forskare och ämbetsmän. Syftet med konferensen var att arbeta fram en lärobok för ryska studenter om den offentliga förvaltningen. De flesta konferensuppsatserna är långt ifrån färdiga produkter men visar att det går att penetrera den ryska byråkratin. Konferensuppsatserna handlar om privatisering, fiskal federalism, den ryska statens historiska unika ställning, socialt arbete i S:t Petersburg, offentlig statistik, kommunallagar och Rysslands legala ram. Ta gärna kontakt om ni vill se konferensprogrammet eller få kopior av konferensuppsatser.

Michele Micheletti

E-post: Michele.Micheletti@statsvet.su.se

<http://www.spider.su.se>

Besök i ett nysovjetiskt reservat

Strax bortom Litauen och Polen ligger Vitryssland, ett land med tio miljoner invånare. Det brukar kallas "osynligt", "vit fläck", "landet som inte fanns", osv - delvis med anspelning på det svenska namnet men mest därför att det är i stort sett okänt i utlandet. Detta i sin tur kanske beror på att landet bara varit självständigt sedan 1991. Många har nu åter avskrivit det sedan det ingått en ny union med Ryssland. De flesta avskräcks nog också av landets rykte som ett nysovjetiskt reservat av diktatur, planekonomi och västfientlighet.

Under en konferensresa till Minsk i juni såg jag förvisso många tecken på detta. Redan på flygplatsen fick jag och andra västerlänningar ställa oss i en lång kö framför en liten lucka för att köpa visum. Det kostade 80 USD, vilket är det högsta pris jag stött på i f d sovjetrepubliker.

Vi västliga konferensdeltagare inkvarterades sedan på ett "lyxhotell" i centrum med det välbekanta namnet Oktober. Det hade tidigare tillhört det vitryska kommunistpartiets centralkommitté, men nyligen övertagits av president Lukasjenka, uppenbarligen för att tjäna västvaluta. Att växla västvaluta visade sig snart vara ett besvärligt problem. Jag och en tysk kollega ägnade timmar åt att hitta en bank som antingen tog svenska pengar eller växlade mindre belopp dollar eller kunde ge dollar tillbaka vid växling av större belopp, men förgäves. De vitryska rubler jag till slut växlade till mig för en dollarsedel måste jag sedan förbruka. Vårt hotell tog emot betalning med kreditkort, men inte restaurangen, därför att den var ett separat bolag. Men inte så separat att man inte fick frukostkuponger av hotellet.

Under en promenad i Minsk centrum kunde vi vidare konstatera att mycket är sig likt sedan sovjettiden. Större delen av staden bombades sönder under kriget, och stadsbilden domineras av stora trista hus i sovjetisk stil. De flesta gatorna har kvar sina ryska namn efter revolutionärer, fältherrar osv. Framför regeringsbyggnaden står fortfarande Lenin-statyn och över den vajar åter sovjetidens rödgröna vitryska flagga något retuscherad. Genom en folkomröstning 1994 avskaffades den vit-röd-vita flaggan från 1991 och ryskan blev åter officiellt språk vid sidan om vitryskan, som nu för ett tynande liv.

Det märktes också att president Lukasjenka personligen återinfört diktaturen. Han har "deprivatiserat" börsen och en rad företag. Hans administration har övertagit Centralkommitténs fästningslika byggnad, där parlamentet fanns under ett par år. Byggnaden bevakas rigoröst av en stor polisstyrka, som till och med hindrar fotografering. Lukasjenka har också en pampig "akademi" för utbildning av sina ledande "kadrer". Han syns ständigt i TV och en liten personkult har uppstått kring honom.

Nyligen tilldelades han t ex Sjoločov-priset i litteratur...

Säkerhetstjänsten KGB har till skillnad från Ryssland bevarats intakt och besitter alltjämt en av de vackraste byggnaderna vid huvudgatan i Minsk. Grundaren ("Järn-Felix") Dzerzjinskijs byst står kvar i allén mitt emot. Oppositionen (inklusive kommunistpartiet) utestängs från TV och radio, och demonstrationer slås ner med stor hårdhet. Till och med ryska journalister arresteras och västliga diplomater utvisas på känt manér. Många vitryssar är deprimerade, söker jobb utomlands eller tröstar sig med billig sprit. Med hjälp av "kreativ statistik" presenteras samtidigt Vitryssland som ett land med trygghet och tillväxt, lag och ordning - och som en förebild för Ryssland, som saknar detta. Landet isolerar sig från väst, och det är nästan bara idrottsutbytet som fungerar. När jag var där gjorde man t ex reklam för den fjärde internationella armbrytningsturneringen i Minsk (!)

Men denna bild av diktaturen i Vitryssland är ändå ofullständig och lite orättvis. Det finns också problem och motstånd, som inger hopp om förändring. Trots eller tack vare den ekonomiska krisen verkar det pågå en hel del affärsverksamhet i tvåmiljonsstaden Minsk med såväl ryska som västliga inslag. Antalet bilar på gatorna och västliga industriprodukter och konsumtionsvaror i butikerna har ökat markant - samtidigt som allt fler tiggare syns på gatorna. Det finns många stora (flotta) och små banker. McDonalds har också etablerat sig i Minsk. Ryssland pressar på för att få Lukasjenka att reformera ekonomin på samma sätt som i Ryssland eller åtminstone öppna den för ryska intressen, så att unionen kan förverkligas. Om Ryssland tolererar Lukasjenkas regim, undergrävs också Rysslands trovärdighet som demokrati, vilken Jeltsin trots allt verkar angelägen om.

Vidare har Lukasjenka valts till sin post av en majoritet av folket i förhoppningen att han genom disciplin och anslutning till Ryssland skall ge ekonomisk trygghet. Men eftersom Ryssland varken kan - eller med nuvarande reformekonomisk ledning - vill försörja ett fattigt, oreformerat Vitryssland, lär vitryssarna till slut bli besvikna på Lukasjenka och rösta bort honom. Att inställa val skulle ytterligare minska hans stöd. Lukasjenkas regim kan bäst karakteriseras som en mjuk diktatur av sensovjetisk typ, där ledaren vill ge sken av demokrati. Oppositionen bekämpas därför oftast med "subtila" medel som korta arrester, avsked, böter etc. Den är störst i städerna, särskilt bland yngre, och ordnar ibland demonstrationer, som uppmärksammas utomlands. I tidningarna publiceras fortfarande kritiska artiklar mot Lukasjenka. Det förra, av Lukasjenka upplösta parlamentet har bildat en skuggregering, dess medlemmar kan fortfarande åka utomlands. Demokratiska

partier och fackföreningar lever kvar.

I juni i år bildade en rad icke-statliga institut och organisationer en "think-tank association" för att befrämja objektiv forskning, informationsspridning och offentlig dialog. Till ordförande valdes sociologiprofessorn Oleg Manajev, chef för ett institut för social-ekonomiska och politiska studier, som publicerar forskningsrapporter (på ryska och engelska), gör opinionsundersökningar och ordnar regionala seminarier. Ett annat exempel är Öst-västcentret för strategiska initiativ, som mera ägnar sig åt utrikespolitiska ämnen. På dess årliga internationella konferens, som jag fick delta i, fördes en intressant säkerhetspolitisk debatt med stor bredd. Ryska talare kritiserade där som vanligt NATOs östutvidgning och lade fram alternativa förslag för berörda länder som neutralitet, en kärnvapenfri zon och ett bälte av stater med säkerhetsgarantier från både NATO och Ryssland. Folk från NATO-länder, Polen och Ukraina försvarade förstås NATO-utvidgningen.

Flera vitryska talare beklagade statsledningens västfientlighet och isolering, och någon kallade till och med Vitryssland för en oroshärd i Europa. De visade också intresse för kärnvapenfrihet och neutralitet för Vitryssland, vilket nämligen skulle underbygga landets självständighet gentemot Ryssland. Det hör till saken, att Lukasjenkas folk liksom tidigare gånger var inbjudna, men få kom. Dessa exempel visar alltså att det finns institutioner och grupper i Vitryssland som västliga demokratier kan stödja. Problemen i Vitryssland borde inte ignoreras i väst utan i stället fungera som utmaningar till hjälpinsatser. Även om Vitryssland inte räknas till östersjöstaternas krets, utgör utvecklingen där ett av de största hoten mot säkerheten i området.

Ingmar Oldberg

Nyångad och nytvagad

"*Sljogkim parom!*" säger damen i garderoben och ler uppmuntrande när jag lämnar "banjan", den ryska bastubadsinrättningen på Stoljarnyj pereulok.

"*Bani na presne*" heter den mer korrekt, och för alla filologiskt bevandrade blommamnsälskare så är det korrekt med *Bani* och inte *Banja* eftersom de är flera bastur. Det finns en herravdelning och en damavdelning. Dessutom finns det vid sidan av ångbastu - *parilka*, torrbastu att tillgå för dem som föredrar detta.

Den ryska *parilkan* utmärker sig genom sin "torra" lätta ånga. Det är alltså inget fuktigt tungt ångbad man ger sig in i.

Bastubadandet är omgivet av en mängd oskrivna regler och påbud

Man ska ha badtofflor, *tapotjki*, såväl av hygieniska skäl som för att inte bränna fotsulorna. Man bör ha hatt, de riktiga habituéerna bär rysk stickad mössa eller filthatt, för att skydda huvud och hår. Lövruskan (eller "bastukvasten" som det hette förr) som vanligtvis är av björk eller ek, *venik*, skall läggas i blöt (i varmt vatten). Man kan till att börja med använda den som sittunderlägg inne i bastun. Den värmeisolerar rätt bra.

När en av de utvalda, speciellt betrodda besökarna ska göra ångan, *poddavatj par* - "kasta bad" - dvs med en skopa kasta varmt vatten på de steketa stenarna i den stora "spisen", *petjka*, måste alla samlas i *parilkan* och dörren låses (ja, inifrån). Fram till att ångan "lagt sig" får ingen gå ut. Det tar ungefär fem minuter. Och det kan bita rejält i skinnet. Men det finns lite valfrihet. Man behöver inte sitta högst upp där det blir som hetast om man inte vill. Man får också hälla kallt vatten över sig. Ibland blandar "den utvalda" väldoftande och välgörande essenser i vattnet och kastar på bastuväggarna. Det är det här som kallas *paritsja*, ångas.

Därefter duschar man (annars blir man utskälld) och kastar sig i den kalla starkt klorerade bassängen. Sedan kan man gå in i bastun igen och slå sig och sina medbadare med lövruskorna. (Vissa skippar bassängen emellan.) En vante, *varusjka*, eller två kan vara bra att ha. Det blir hett även om händerna när man skall stå upp och slå någon på ryggen. Efter en session vädras bastun ut, och sedan är det dags att *poddavatj* och *paritsja* igen. Man kan ånga sig en två-tre-fyra gånger, alltefter tycke och smak.

Därefter vidtar tvagningen med tvål och motjalka, traditionellt en grov tvättlapp av bast i form av ett brett band. En modern motjalka är ofta virkad av tjockt rivigt syntetiskt garn. De flesta använder tvättfat snarare än dusch, sitter på marmorbänkar, som man först förstår tvättar av noga först, och häller vattnet över sig. Man tvagar sig både två och tre gånger. Vill man kan man bli tvagad av en baderska, *bansjtjik*, vilka oftast är tatarer som också ger massage. Efter tvagningen går man ut i omklädningsrummet för att vila sig, dricka kvass, äta mat, få pedikyr och manikyr, och lägga håret. Det hela tar mellan två och en halv och tre timmar om man inte stressar. Den stressige göra sig för övrigt inte besvär. Att man har beställt tid hos banjans frisör för att efter tvagningsproceduren kunna visa sig bland folk vid ett bestämt klockslag, och att frisören sedan är över en halvtimme försenad, är lappri i banjavärlden.

"..*Na presne*", kommer sig av att Stoljarnyj pereulok ligger nära gatan Krasnaja presnja, ett distrikt med revolutionärt förflutet. Röd om näsan brukar man stiga ut ur banjan redo att

med nya krafter ta sig an den ryska verkligheten. Denna gång är första utmaningen att på fem minuter ta sig till Kuznetskij most genom Moskvas snömoddiga gator. Trafikkaoset säger mig att färden mellan "finsnickargränden" och "smedsbron" snarare kommer att ta fyrtio minuter. Det är bara att bita ihop, förseningen blir säkert minst tjugo minuter även om jag uppåddar mina av bastubadandet förmodat stärkta mentala krafter för att övertyga taxichauffören om att det faktiskt är möjligt att köra ovanpå de andra bilarna. Enda räddningen är att min lunchgäst också fastnar i en rejäl *propka*, trafikkö. Jag ber en stilla bön

Med andan i halsen anländer jag till gamla hotell Berlin.

Tjugofem minuter försenad. Nu gäller det att snabbt bli av med kassen med de nödvändiga bastuaccessoarerna och blöta handdukarna. Lunchsällskapet - som är svenskt och tyvärr inte ryskt eller finskt - får dessutom inte ana var jag har varit och varför jag är så försenad!!

Den äldre galonbeströdde garderobiären tar surt emot min kappa eftersom den naturligtvis saknar "hängaren", en detalj som ryska garderobsvakter kräver att man har väl isydd för att utan att sura hänga upp ytterplagg (jag får denna gång bara ett ögonkast och ingen muntlig reprimand vilket jag redan fått på; morgonen av damen i banjans garderob). Något lunchsällskap syns inte till. Med en suck av lättnad lämnar jag över kassen.

Garderobiären tar emot den och får syn på det uppstickande björkriset. Jag drar efter andan, och tänker att jag skulle nog ha lämnat lövruskan i bastun ändå. Men så händer det. Den nyss så sure mannen spricker upp i ett leende och ser igenkännande på min röda näsa, och så uttalar han den traditionella frasen med vilken en nyångad och nytvagad just utkommen från den ryska banjan alltid hälsas:

"Med lätt ånga!".

Fast han sade det på ryska förstås.

Oktjabrina A. Svetlova

Encyklopedi

Vore det inte på tiden att vi inom Sällskapet som har goda kunskaper om Ryssland, Central- och Östeuropa samt Centralasien försökte sammanfatta detta i något slags uppslagsverk? Jag tänker mig ett projekt som skulle kunna kallas Svenskt östeuropastudium och som slutmål skulle vara en encyklopedi - gärna i såväl bokform som i elektronisk påspädbar form - på detta tema.

Det här är mitt förslag till hur detta projekt skulle kunna byggas upp:

Varje medlem av Sällskapet inbjuds att författa textbidrag till encyklopedin. Ämne och ämnesrubrik väljs inom temat av författaren själv.

Ämnesrubriken kan med fördel utgöras av namn, benämning eller beteckning på, exempelvis: en viss **person**, nu aktiv eller historisk, bemärkt inom temaområdet; ett visst arbete, vetenskapligt eller allmänt dokumentärt, även litterärt; en viss **institution** som bidrar till östeuropastudiet; ett visst **forskningsrön** av relevans på temaområdet; en viss **konferens** eller annan församling av sakkunniga inom temat; en viss **resa** eller ett visst **besök**; en viss **statistik**; ett visst "**redskap**", teoretiskt eller praktiskt, för forskning, observation eller analys inom huvudtemat, t.ex. en forskningsmodell, en term eller terminologi, en tes eller hypotes förekommande i (svenskt studium av Östeuropa, Ryssland eller annat östeuropeiskt land; och självfallet andra ämnestyper enligt medlemmarnas idéer och intressen.

Texten bör förstås vara sparsmakad utan överord och broderier, gärna dokumentärt stiliserad utan att förlora sig i formalia, dock alltid försedd med kortfattad definition av viktigare abstrakta begrepp och kvantifikation av konkreta fakta som inbjuder till jämförelser, litteraturreferenser mm.

Textens längd beror självfallet av ämnet men alla inser säkert att målet är korthet. Om ett ämne hotar att dra ut på längden kan det ibland vara möjligt och praktiskt att dela upp det under flera ämnesrubriker.

För samredigeringen av inkommet textmaterial svarar en redaktör som kunde utses av Sällskapets styrelse och som bör ha befogenhet att (i samråd med författarna) redigera texter och att efter hand komma ut med ytterligare anvisningar.

För de datorförfaranden som behöver tillskapas för en smidig insamling, hantering och redigering av textmaterialet bör särskilda praktiska anvisningar utarbetas av specialist inom Sällskapet.

Väl medveten om att Sällskapets styrelse idag varken har tid eller resurser för att driva detta projekt kan jag som förslagsställare tänka mig att tillsvidare stå som uppsamlare av material och samordnare om det finns andra som är intresserade av att påbörja ett sådant här projekt som naturligtvis är mycket långsiktigt. Jag förelår att de som är intresserade av att komma in med ämnesrubriker, textbidrag eller att arbeta med projektet, hör av sig till mig!

Lars Nyberg

E-post: lars.g.nyberg@swipnet.se

Tel 08 747 85 04

Postadress: Kihls gård

132 36 Saltsjö Boo

IT-Nytt

Sällskapet har nu fått en plats på WWW (World Wide Web). I allmänhet hittar du den under adress www.sallskapet.org. Om du har en tidig version av Netscape eller MS Explorer måste du i stället använda adressen www.online.se/~sallskap (observera att den lilla krumeluren efter snedstreck inte är ett bindestreck utan ett tilde). Om du har en version av Netscape eller MS Explorer, som är ett par år gammal, bör du dock byta upp dig till en nyare eftersom du annars går miste om mycket av den information som finns på Internet i dag. Det kostar inget att skaffa sig en modernare programversion. Och ditt gamla program innehåller vägledning om hur det går till.

Torgny Hinnemo

E-post torgny.hinnemo@svd.se Tel arb: 08 13 51 71 Fax: : 08 13 51 03 Postadress:: Bokvägen 4B, S-191 41 Sollentuna

Information från styrelsen

Vid Sällskapets medlemsmöte på Utrikespolitiska institutet den 8 december fick styrelsen stöd för att arbeta för ett större program samt årsmöte i Stockholm måndagen den 9 mars 1998. Dessutom diskuterades ett ev. medlemsmöte i Göteborg lördagen den 9 maj 1998.

Programmet den 9 mars syftar till att inventera den svenska öststatsforskningens möjligheter att visa upp sig vid ICCEES - The International Council for Central and East European Studies - världskongress i Tammerfors 29 juli - 3 augusti år 2000.

Tanken är att få så många som möjligt av de idéer som finns i Sverige inför konferensen ventilerade och att stämma av var svensk öststatsforskning finns i dag. Därför uppmanas ALLA som har förslag till paneler i Tammerfors att sända dem till Anders Fogelklou (e-post: anders.fogelklou@east.uu.se) och/eller Lars Kleberg (e-post: kl@slav.su.se) SENAST DEN 10 JANUARI 1998. Förslaget bör omfatta ämne och minst

någon eller några deltagare men behöver inte vara komplett. En panel ska bestå av deltagare från flera länder och tvärvetenskapliga teman prioriteras. En utförligare beskrivning av panelerna finns på <http://www.rusin.fi/iccees/call.htm> Frågor och förslag om panelerna och programmet den 9 mars kan också ställas till Anders Fogelklou och Lars Kleberg.

God Jul, Gott Nytt År och Gott Gammalt Nytt År!
önskar hela

Styrelsen

Kalendarium

1997

- **20/12 kl 18.30 Musikunderhållning med bl.a. Vadim Tireshin. Knytkalas. Ryska Klubben, Stora Nygatan 38, Stockholm. Entré 30 kr, medlemmar 20 kr.**
- **21/12 kl 17.00 "Koroleva Margo" (Drottning Margot).** Filmvisning på ryska på storvideo. Inledning av Lev Oganessian (tolkas till svenska). Tvåspråkig diskussion efter filmen. Ryska Klubben, Stora Nygatan 38, Stockholm. Entré 20 kr.
- **28/12 kl 17.00 "Pokrovskije Vorota" (Pokrovporten).** Filmvisning på ryska på storvideo. Inledning av Lev Oganessian (tolkas till svenska). Tvåspråkig diskussion efter filmen. Ryska Klubben, Stora Nygatan 38, Stockholm. Entré 20 kr.

1998

- **9/3 (PRELIMINÄRT) Sällskapets årsmöte hålls i Stockholm.**
- **9/5. (PRELIMINÄRT) Sällskapet arrangerar medlemsmöte i Göteborg**
- **Cambridge 4-6 april: BASEES annual conference, Fitzwilliam College.** Main organiser prof. Stephen White, Department of Politics, Adam Smith Building, Glasgow G 12 8RT, s.white@socsci.gla.ac.uk.

1999

- **1/1** Deadline för förslag till paneler till ICCEES:s världskongress i Tammerfors år 2000

2000

- **29 juli - 3 augusti** ICCEES World Congress äger rum i Tammerfors.

Det är dags att komma med förslag till paneler och föredragshållare! Deadline för panelörslagen är 1/1 1999.

ICCEES World Congress Secretariat - Finnish Institute for Russian and East European Studies (FIREES), Annankatu 44, FIN-00100 Helsinki, Finland, kan ge ytterligare upplysningar.

tel. 358-9-2285 44 34

fax 58-9-2285 44 31

iccees@rusin.fi

ICEES newsletter web site:

<http://www.cerc.unimelb.edu.au/icc/iccees.htm>

[\[Tidigare nummer av Bulletinen\]](#)

[\[Åter till Sällskapets hemsida\]](#)